

Sözün güýjümi ýa güýjüň sözi?

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 23 январа, 2025
Sözün güýjümi ýa güýjüň sözi?

SÖZÜN GÜCÜ MÜ GÜCÜN SÖZÜ MÜ?

“İnsanların gözü, hakikati görme noktasında arpacık soğanına benzer.”

Aynalı Baba, Âmak-ı Hâyâl

Anlam kozasının içinde gerçeklerin üzerini kaplayan, imajların birbirine eklenerek oluşturduğu imgelem dünyasının içerisinde görmek, gerçekliği bilinçte hazır duran bir şey olarak gösterir ve insanı varlık sorusuna yönlendirir. İnsan, yaşadığı dünyayı algılamaya, tanımaya, varoluşunu sorgulamaya ve idrak etmeye görerek başlar. Görmenin varoluşla ilişkisi, imajın insanı eyleme ikna etmediği ama eyleminin şartlarını ve imkânlarını oluşturduğu ilişkiyle; içinde yaşanan gerçekliğe şahit kılmasıyla açıklanabilir. Zamanın akışından ötürü süreli bir şeymiş gibi görünen imaj, görme egemenliğinin temelini oluşturmakla birlikte kendi içerisinde tutarsızlık ve derin bir çelişki taşır. Tutarlı ve belirli sınırlar dâhilindedir ve fakat anlamsız bir karaktere sahiptir. O yüzden mutasavvıfların dediği gibi insan, kâinattaki göstergelere - imaja- bakmadan önce görmeyi bilmesi, inanması ve idrak edebilmesi ve mutmain olabilmesi lazımdır ki, sürekli gelişen ve insanı yönlendiren görme ediminde göstergelerle karşılaştığında doğru bir görme süreciyle simülasyondan hakikate uzanabilsin. Bu da görmeyi önceden öğrenmiş olma zorunluluğunu gerektirir. Peki, görmeyi nasıl öğreneceğiz? Mutasavvıfların özellikle üzerinde durduğu Kuran’daki “Onların gözleri var görmezler, kulakları vardır işitmezler, onlar hayvanlar gibidir. Hatta daha çok dalâlettedirler. İşte onlar, onlar gâfillerdir” (Araf – 179) ayetini nasıl anlayacağız? İnsan hayata bakış açısına, eğitimine, duyularına, hislerine,

beklenti ve umutlarına göre bir görme biçimi kazanır ve bu biçim doğrultusunda da gördüklerini dile getirerek ve içselleştirerek zihninde görsel imgeler yaratır. Yaratılan imgelerin zihnindeki hareketliliği, görünümleri sık sık yeniden yaratılacağından ötürü zihinde sürekli bir üretim söz konusudur. Üretimin olduğu yerde, imgelerin oluşmasında ve içselleşmesinde özünden uzaklaşılma kaçınılmazdır. Peki, öz nedir? İnsan nasıl özünden farkında olmadan uzaklaşabilir?

Sözün Sessizliği

Ay Vakti Dergisi'nde sanat ve düşünce alanında yazdığı yazılarla tanıdığımız yazar Necmettin Evci, "Söz ve Sessizlik" kitabında insanın anlamdan uzak kalışıyla sözden de uzak kalışı arasında bir bağ kuruyor. Duyarsızlığın günümüzde neredeyse bir yaşama biçimine dönüşmüş olmasından yola çıkan Evci, yaşadığımız hayatın insan için ne anlam ifade edebileceğini sorgularken; insanın hakikat arayışını Fransız filozof Jacques Ellul'un "Sözün Düşüşü" kitabındaki söz, işitme ve imaj arasındaki kurduğu ilişki gibi renkli, basit, armonik imajlarla örülmüş bir dünyanın kapısını aralıyor. Göstergeler, yürüdüğümüz yolda bize ne kadar ışık tutabilir? Evci, bu sorunun akabinde Platon'un gerçek anlamda düşünmenin ancak görünür dünyayı aşmakla mümkün olacağını söylediği aşamaya geçerek düşünceyi bir eylem olarak hayatın özüne yerleştiriyor.

Evci'ye göre, duymaya ve işitmeye hassas bir hayattan uzaklaşmak, modern insanı yormuştur ve insan; artık yaşadığı çağa yabancılaşmıştır. Anın rüzgârıyla yaşan insanoğlu, geriye ve ileriye bakmayı bir kenara koyalım; anın hikmetinin bile farkında değildir. J.Baudrillard'ın da söylediği üzere, imajlar her yanımızı sarmıştır; nereye baksak; üzerimize üzerimize gelen aşırı uyarılma ile karşı karşıyayız. Aşırı uyarılma; insanı insan kılan duyularını ve en önemlisi kalbini ve zihnini esir hale getirmiştir; dolayısıyla insan görüntü ile düşünmek arasında; imajlar ile tefekkür arasında gidip gelmektedir; nihayetinde insan, geldiği nokta-i nazar

itibariyle tutsaktır.

Önce İşitme Vardı...

Evcî, insanlık tarihinin belki üzerinde en çok düşünülen kadim sorularını hakikat arayışıyla sormaya devam ediyor: Akıl, kalp ve muhayyile üçgeninde hakikate nasıl ulaşabiliriz? Evcî bu soru etrafında öncelikle duyma; işitme eylemine odaklanıyor. Evcî'ye göre duyma, görmeden önce gelir ve konuşmayı (sözü) doğurur. Sesin olgunlaşmış hali olan söz, yaratılışla ilişkilidir ve buna göre dil dışındaki hiçbir şeyle hakikati anlamamız mümkün değildir. Aynı şekilde dil, ilahî gerçekliğin görünüşünü tasvir etmekte de bütünüyle yetersizdir. Evcî bu noktada Ellul'a yöneliyor ve sözü, mükemmelen ilahî bir faaliyet olarak gören Ellul'un, "konuşan yaratıcının aynı zamanda kendisini ifşa eden yaratıcı" olmasını sorusuyla ilişkilendiriyor.

Evcî'nin arayış sorularından yola çıkarak öncelikle işitmeye odaklanmak gerekiyor. İşitmek, insanoğlunun yaptığı ilk eylemdir. Kuran'da geçtiği üzere "Hani Rabbin, Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendi nefislerine karşı şahitler kılmıştı: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (demişti de) onlar: Evet (Rabbimizsin), şahit olduk demişlerdi. (Bu,) Kıyamet günü: Biz bundan habersizdik dememeniz içindir"(Araf – 172) ayetinde, insan ilk olarak soru ile muhatap kılınmıştır. Dolayısıyla insanoğlunun karşılaştığı şey ilk olarak sorudur, böylece insanoğlu ilk defa işitme eylemiyle karşı karşıya gelmiş ve ardından "bela" diyerek soruya söz yoluyla karşılık vermiştir. Vahyin söz yolu ile gerçekleşmesi de, dili önemli bir hale getirmiş, gizemli bir eylem olarak insanı her zaman düşündürmüştür. Çünkü söz, ilhamını ve etkisini o andan; insanın karşılaştığı ilk eylem olan soruya cevap vermesiyle oluşan söz söyleme anından alır. Sözün gücü ilahî kaynaklıdır, konuşma yaratıcının söz'ünden ilham alarak insanda bir çeşit imtihana dönüşür. Ellul, bu anlamda dilin hem hakikatin hem de hatanın bir taşıyıcısı olduğunu ifade ederken, Evcî de, konuşup yazdığımız dilin

aslında aklileştirilmiş, sınırları daraltılmış ve dimağımızın anlayışına uygun hâle getirilmiş bir dil olduğunu ifade ediyor.

Evcî, sözün imkânlarını; yüklediği sorumluluklarını, insanın eşyayla kendisiyle, çevresiyle, yaratıcısıyla kurduğu ilişki açısından arayışına devam ederken, insanın yaratıcı ile olan ilişkisine odaklanıyor. Söz, öncelikle bütün çağrışımları içeriyor: aşkı, özgürlüğü, konuşan ve dinleyen kişinin bilincini, sözle ve görmeyle ilişkili olan her şeyi. Evcî'ye göre görebildiğimiz her şey, bize daima O'nun ihtişamını anlatıyor. O'nun tecellisinin doğası gereği görünmez oluşunun sırrı, tam da burada. Eğer eşyaya kalp nazarından bakabilirsek, bize görünen imgelem dünyasının arkasındaki perdeyi kaldırabiliriz, diğer türlü her bakışımızda, sadece gösterilen ile muhatap kalırız ki, bu durum insanı esaret altına almaya götüren yolu hazırlar. Yolda olmak önemlidir ve fakat daha önemlisi, hangi yolda olduğumuzun farkında olmaktır. Necmettin Evcî, gittiğimiz yolun nasıl bir yol olduğunu; geçmişte hangi yollarla kesişip hangi yollarla birleştiğini, ilerisinde neyle karşılaşabileceğimizi sorguluyor; bunu yaparken de aklen, kalben ve zihnen düşünme faaliyetiyle insanın yaratıcısı ile olan ilişkisine odaklanıyor.

Yunus Emre TOZAL.

© "Ay Vakti" žurnaly, 25.05.2020 ý.

Edebi makalalar